

SMÄRRE MEDDELANDEN

STENÅLDERSGRAVAR I ESTLAND

Estlands stenålder är ännu jämförelsevis litet känd. I Tallgrens år 1922 utkomna arbete »Zur Archäologie Eestis» I angavs antalet då kända stenföremål från hela landet till c:a 1000 och ben- och hornföremål till c:a 1900, de sistnämnda huvudsakligen ifrån boplatserna vid Kunda och Pärnau. Hela fyndantalet var alltså då icke större än ett medelrikt svenskt landskaps. Sedan dess torde materialet ha ökat med några hundratal föremål, varav majoriteten är ben och horn.

Av Estlands arkeologer har särskilt mag. R. Indreko med stor målmedvetenhet tagit upp stenåldersproblemen. Bl. a. har han genom en rad resultatrika utgrävningar givit många viktiga bidrag till en klarare bild av Estlands stenålder. Av alldeles särskilt intresse härvidlag äro hans under de tre sista somrarna utförda omfattande grävningar på Kundaboplatsen, vilka säkerligen komma att bli av betydelse för hela den nordeuropeiska stenåldersforskningen.

Ett av de problem, som Indreko metodiskt fullföljer, gäller klarläggandet av stenålderns gravskick i Estland. I en uppsats »Sépultures néolithiques en Esthonie» i »Õpetatud Eesti Seltsi Aastaraamat» (= Sitzungsberichte der Gelehrten Estnischen Gesellschaft) 1933 (utg. 1935) har han lämnat en översikt över hittills kända stenåldersgravar i landet.

Den första nu kända stenåldersgraven upptäcktes 1876 vid Kulasema på ön Moon. Indreko räknar f. n. med sammanlagt c:a 60 skelett ifrån 19 olika platser.

Från de äldre skedena av Estlands stenålder äger man t. v. inga säkra gravar. Det är först med en tid, som motsvarar den nordiska gånggriftstiden, de uppträda. Indreko anser, att samtliga estniska stenåldersgravar tillhöra bätyxkulturen och dess fortsättning, och han ansluter sig till den allmännast accepterade, men ännu otillräckligt underbyggda åsikten, som i dennas bärare ser en folkinvasjon ifrån mellersta Tyskland (ifrån vilket område vid denna tid skulle ha försiggått folkvandringar åt skilda håll).

De estniska enmansgravarna befinna sig liksom de svenska och finländska, men i motsats till de jylländska, alltid helt under flat mark. Skeletten ligga antingen på sidan i hockerställning eller utsträckta på rygg. Orienteringen växlar, likaså djupet. Någon gång förekommer en stenläggning över skelettet liksom detta i enstaka fall kan vila på en dylik; i ett fall har antecknats en kalkstenskista med bottenplattor, i ett annat en sättning av stenar omkring och under skelettet. Man har på vissa håll iakttagit härdar nära skeletten, uppenbart använda för rituellt bruk.

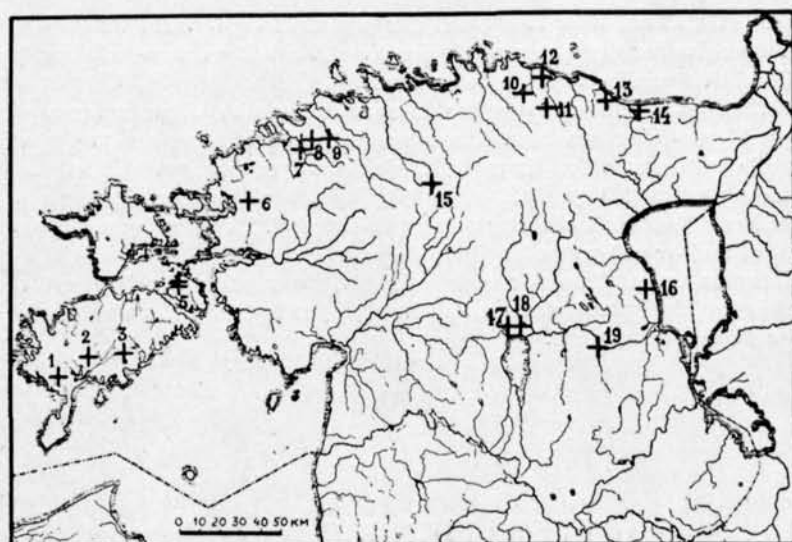

Fig. 1.

Stenåldersgravarnas utbredning i Estland (efter Indreko).

Av de föremål, som medgivits den döde, är båtyxan det mest karakteristiska. En sådan yxa känner man ifrån ett 15-tal gravar. I några andra fall föreligger en skafthålsyxa av annan typ, i åtminstone ett en stenyxa utan skafthål. Stundom förekommer en spjutspets av flinta, något oftare en skrapa i samma material. Ett par flintföremål äro kanske att anse som knivar, andra flintpjäser äro obestämbara. Vidare ha påträffats brynstenar. Av ben förekommer relativt ofta en pryel eller annan spets, en gång en pilspets, en annan en harpun med hullingar, en tredje en mejsel; dessutom obestämbara redskap. I en grav ha anträffats 7 platta lerskifferringar, i en annan en dylik bärnstensring. Ej ovanliga äro som smycken använda genomborrade djurtänder. Keramik är ej sällsynt, vanligen blott i fragmenter. Vid ett och samma skelett ha aldrig anträffats mera än några få föremål.

Vid ett c:a 1878 upptäckt skelett vid Metsiku i Haljala socken skall man i hålet till en båtyxa ha funnit en bronskedja, som emellertid smulades sönder vid den icke sakkunniga undersökningen. Vid en av Indreko utförd undersökning av skelettgravar vid Lätkalu i Kolga-Jaani socken hittades bl. a. en bronsskära av äldre bronsåldersform; tyvärr voro skeletten här så upplösta, att det ej kunde avgöras, vilka föremål som hörde till de olika skeletten. Dessa förhållanden ge trots de osäkra fynduppgifterna en antydning om, att båtyxkulturen i Ostbaltikum levat in i den tid, som motsvarar Nordens äldre bronsålder. Hur länge den fortsatt, kan icke sägas, men ingenting hindrar, att vissa gravar med blott okarakteristiska sten- eller benföremål kunna gå långt ned i tiden, då ju någon verklig bronsålder icke existe-

rat i Ostbaltikum, utan stenåldern där praktiskt taget varat till omkring Kr. f. och under dessa senare skeden av allt att döma sten- och benföremålen blivit mindre utpräglade än förut.

Estlands stenåldersgravar äro liksom de svenska båtgravarna ofta lagda i grus- eller sandåsar. Deras geografiska fördelning ses av den vidstående kartan, av vilken framgår, att de flesta fyndplatserna befinna sig på landets nordkust, 3 på Ösel och 2 på Moon, 1 på inlandet i norr och 4 i mellersta Estland; i söder saknas de fullständigt. Lokaliseringen till havskusten, insjöar och vattendrag är påfallande.

Indrekos framställning är rent deskriptiv, avser närmast att ge en översikt över själva gravskicket utan att ingå på jämförelser med andra områden eller på föremålstyperna.

Birger Nerman.

LITTERATUR OCH KRITIK

JAN PETERSEN: Gamle gårdsanlegg i Rogaland fra forhistorisk tid og middelalder. Instituttet for sammenlignende kulturforskning. Serie B, XXIII, Oslo 1933.

Med detta verk föreligga i tryck resultaten av en av de mest omfattande undersökningar av boplatzlämningar från järnåldern, vilka hittills blivit företagna inom nordiskt område. Det har inom byggnadshistoriskt intresserade kretsar med glad förväntan talats om den monografi över norska järnåldersgårdar och järnåldershus, vilken Jan Petersen haft för händer, och när den nu föreligger färdig som en ståtlig och typografiskt mycket tilltalande bok må det först som sist sägas ifrån, att den nordiska arkeologiska forskningen därmed berikats med ett verk av stor betydelse, ett arbete, som utan tvivel ofta kommer att göra sig påmint i den pågående livliga diskussionen rörande hithörande problem. Författaren går ej så mycket in på rent teoretiska diskussioner, vartill det rika materialet i viss mån inbjuder, utan bekänner sig avsiktligt till ett klart deskriptivt och noga redogörande framställningssätt, vilket är det icke minst värdefulla i ett arbete av denna natur.

Jan Petersens ifrågavarande fältundersökningar i Rogaland ha pågått från år 1923 till 1930 och de under denna relativt korta tid undersökta husgrundernas antal belöper sig till ej färre än 30, förskrivande sig från 12 skilda lokaler. I allmänhet ha byggnadsresterna lämnat ett rätt så ensartat och tämligen tarvligt fyndmaterial, men det har likväl varit författaren möjligt att få dem i stora drag daterade. Av de 30 byggnadslämningarna förskriver sig sålunda det övervägande flertalet eller 24 stycken från vår äldre folkvandringstid eller möjligen yngre romersk järn-